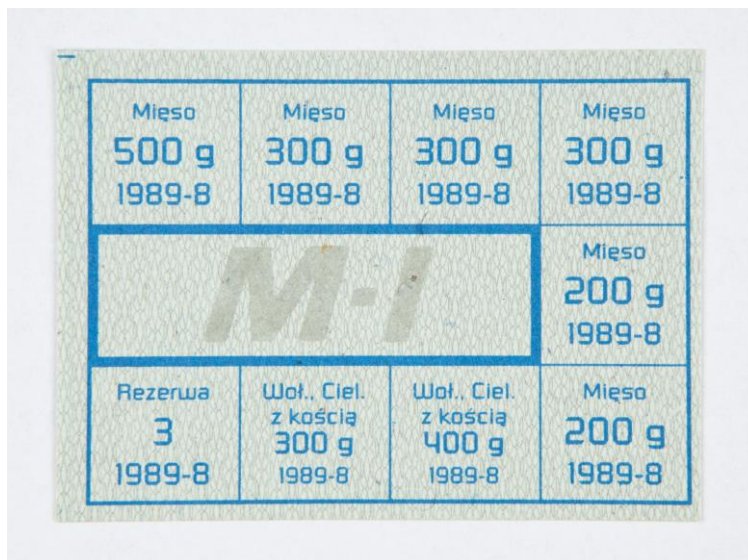

„Nowoczesność reglamentowana. Modernizm w PRL”

Kartka zaopatrzeniowa na produkty mięsne, PRL, sierpień 1989, Muzeum Narodowe w Krakowie

”Okres po II wojnie światowej w historii Polski utożsamiany jest z istnieniem państwa Polska Rzeczpospolita Ludowa o ograniczonej suwerenności, poddanego kontroli Związku Radzieckiego, wpisanego w system zimnowojennego podziału świata. W tych realiach odbywały się zarówno odbudowa kraju po zniszczeniach wojennych, jak i szeroko zakrojony proces zmian we wszystkich dziedzinach życia, w tym w sferze kultury.” - pisze w katalogu do wystawy jej pomysłodawca prof. dr hab. Andrzej Szczerski, dyrektor MNK.

Wystawa skupia się na wielu aspektach reglamentacji okresu PRL. Po pierwsze, ukazuje napięcie, jakie istniało między ówczesnymi językami wizualnymi a doświadczeniem wojennym. Po drugie, prezentuje efekty presji ideologicznej, wpływającej na społeczną rolę sztuki i kształtującej jej treści oraz przekaz. Po trzecie, rzuca światło na paradoksalny charakter modernizacji w czasach PRL, porównując idee modernistyczne z deformacjami modernistycznych projektów, które kształtowały ówczesne życie codzienne. Co ważne, zagadnienie ograniczeń modernizmu w czasach PRL nie jest w ramach wystawy ujęte w kategoriach walki o wolność sztuki, toczącej się między artystami a władzą polityczną. Tytułowa

„reglamentacja” oznacza bowiem ograniczenia różnej natury: zawężony wybór możliwości, wariantów, inspiracji, dróg realizacji.

Wystawa prezentuje 360 eksponatów z różnych dziedzin życia, sztuki i kultury. Można tu zobaczyć obrazy, rzeźby, grafiki, fotografie, filmy, a także poznać architekturę za pomocą zdjęć, makiet, planów i rysunków. Wystawa przedstawia też obiekty rzemiosła artystycznego, modę, technikę oraz publikacje w postaci książek i czasopism. „Nowoczesność reglamentowana...” - jako kolejna wystawa z cyklu „4 x nowoczesność” - nie jest próbą encyklopedycznej i chronologicznej prezentacji osiągnięć artystycznych danego okresu. Jest to raczej głos w dyskusji na temat kształtu i losów polskiego modernizmu, pozwalający nam lepiej zrozumieć, jakie wyzwania i ograniczenia towarzyszyły modernizacji w warunkach PRL. Wystawa w Sali wystaw zmiennych na I piętrze Gmachu Głównego składa się z kilku części.

„Forma i wojna” poświęcona jest skutkom II wojny światowej. Funkcjonalistyczna architektura nabierała symbolicznej treści, abstrakcję przełamywała figuracja, fotografia gubiła kontakt z rzeczywistością. Decyzje, które podejmowali modernistyczni artyści, modyfikując swoje poetyki, często pozostawały w sprzeczności z ich wcześniejszą logiką. Interwencja przeżycia wojennej katastrofy w modernistyczne poetyki była udziałem nie tylko twórców operujących wypracowanym przez siebie i okrzepłym już w latach 30. językiem form, ale także artystów z pokolenia debiutującego pod koniec lat 40. lub nieco później, kiedy nazwa PRL miała już oficjalną sankcję. Świadomi języka nowoczesnych form artystycznych, próbowali powierzyć mu zadanie ekspresji dramatycznych doświadczeń, ale też wracali do tradycyjnej figuracji albo próbowali nadać jej nowy kształt. W tej części prezentujemy dzieła m.in. Andrzeja Wróblewskiego, Jonasza Sterna, Zbigniewa Dłubaka, Władysława Strzemińskiego, Oskara Hansena.

Część druga - „Forma i ideologia” - ukazuje reakcje artystów na zmniejszający się z czasem nacisk władzy na akceptację oficjalnej ideologii. Wielu modernistom zmiana ustrojowa jawiła się jako szansa na realizację ich projektów, zwłaszcza tych wielkoskalowych, wymagających w związku z tym państwowego finansowania i urzędowej interwencji w prawo własności. Inni z kolei uważali, że wojenna katastrofa oznaczała kompromitujące fiasko modernistycznego programu

artystycznego, a jedynym wyjściem jest jego zaprzeczenie, start od zera - naiwnego realizmu - jako narzędzia przekuwającego dotychczasową społeczną świadomość. Część artystów postanowiła z kolei skoncentrować się przede wszystkim na autonomicznych właściwościach sztuki, co uznawano niekiedy za rodzaj politycznej manifestacji, oznaczającej przynajmniej dystans do oficjalnej polityki kulturalnej. Inni wreszcie twórcy mniej lub bardziej otwarcie krytykowali samą polityczną konstrukcję PRL i obłudę jej ideologicznego uprawomocnienia. W tej części zobaczymy prace m.in. Xawerego Dunikowskiego, Jerzego Panka, Magdaleny Abakanowicz, Henryka Berlewiego, Tadeusza Kantora, KwieKulik, Włodzimierza Pawlaka, Teresy Murak, Łodzi Kaliskiej, Krzysztofa Bednarskiego, Marii Jaremy, Barbary Zbrożyny, Stefana Gierowskiego.

„Modernizm fantomowy” odnosi się do ciągle żywego modernistycznego postulatu uzdrowienia bezpośredniego otoczenia człowieka - nie tylko w skali makro, czyli urbanistycznej kompozycji, ale i w skali mikro, czyli przestrzeni mieszkania, jego wyposażenia oraz przedmiotów codziennego użytku. Te reformatorskie idee zachowały w czasach PRL swą aktualność, utworzono nawet instytucje mające dbać o ich realizację, co było zgodne z osadzonymi w ideologicznym przekazie obietnicami zaspokojenia społecznych potrzeb. Pod względem ekonomicznym PRL była jednakże gospodarką permanentnego niedoboru oraz wiecznie niezaspokojonego popytu, z zaniedbaną sferą produkcji dóbr konsumpcyjnych i z niską siłą nabywczą przeciętnego obywatela. W rezultacie materialne przejawy cywilizacyjnego awansu funkcjonowały wówczas jako swoiste fantomy - sugestie istnienia czegoś, co powinno być obecne, lecz nie jest fizycznie dostępne. Tam umiejscowiono m.in. obiekty Jana Głuszaka „Dagaramy”, Krzysztofa Wodiczki, Jerzego Sultana, Andrzeja Pawłowskiego, Romana Modzelewskiego.

Kolejna przestrzeń - „Modernizm na licencji” - dotyczy systematycznie powiększającej się luki rozwojowej między PRL a krajami Europy Zachodniej, którą usiłowano ograniczyć za pomocą importu technologii, transferu wiedzy, materiałów i podzespołów w postaci kupowanych licencji na produkcję maszyn, urządzeń, ciągników, samochodów, autobusów, tworzyw sztucznych i wielu towarów konsumpcyjnych. Stwarzane w tej sytuacji rozwojowe szanse Polski nie zostały

jednak w pełni wykorzystane, bo nie posłkowano się cudzymi doświadczeniami w sposób twórczy. Nie rozwijano na ich podstawie własnych projektów, nie stawiano na innowacje, by wzmacniać własny potencjał intelektualny i doświadczalny. Deklarowana planowość socjalistycznej gospodarki nie uchroniła licencyjnej aktywności od chaosu powodowanego wewnętrzną konkurencją rządzącej nomenklatury, przyczyniającego się do marnotrawienia środków finansowych i materialnych zasobów, a także do podejmowania nietrafionych decyzji inwestycyjnych. Przedstawiamy tam m.in. projekt Bagdadu Miastoprojektu Kraków, prace Andrzeja Sadowskiego, Andrzeja Pągowskiego.

Ostatnia część - „Modernizm powszedni” - uświadamia częste ograniczanie modernizacyjnych ambicji społeczeństwa. Wielokrotnie wygrywały z nimi względy polityczne, ideologiczna ortodoksja i fakt, że podnoszenie poziomu życia obywateli nie było priorytetem peerelowskiej nomenklatury. W warunkach reglamentowania tempa, zakresu i rodzaju modernizacji jej powszedni wymiar ujawniają ówczesne obrazy degradacji przestrzeni społecznego życia, jego infrastrukturalnych niedomogów oraz karykaturalnych nieomal prób realizacji niektórych modernistycznych koncepcji. Na przykład wszechobecne w przestrzeni PRL propagandowe slogany możemy dziś uznać za parodię modernistycznego postulatu pedagogizacji ludzkich mas, a wielkie blokowiska, w których idea funkcjonalności przemieniła się w liczne niedogodności codziennego bytowania, za degradację idei społecznego osiedla. W tamtych przestrzeniach zwracają uwagę prace m.in. Władysława Hasiora, Edwarda Dwurnika, Józefa Robakowskiego, czy Zbigniewa Warpechowskiego.

INFORMACJE DLA ZWIEDZAJĄCYCH

OTWARCIE WYSTAWY „NOWOCZESNOŚĆ REGLAMENTOWANA W PRL”

Miejsce: MNK Gmach Główny, al. 3 maja 1, 30-062 Kraków

Czas trwania: 17.11.2023-14.04.2024

Godziny trwania:

Poniedziałek: Nieczynne

Wtorek - Niedziela: 10.00-18.00

Zespół kuratorski pod kierownictwem prof. dr hab. Andrzeja Szczerskiego i prof. dr hab. Piotra Juskiewicza w składzie: Anna Budzałek, Magdalena Czubińska, Alicja Kilijańska, dr Bożena Kostuch, Joanna Regina Kowalska, dr hab. Mirosław Piotr Kruk, prof. UG, Agata Małodobry, Monika Paś, dr Joanna Sapeta, Sabina Serafin, dr Agnieszka Smołucha-Stadkowska, Magdalena Święch, dr Katarzyna Uchowicz

Koordinator: Ewa Kalita-Garstka

Projektant aranżacji: dr Paulina Zwolak-Nowak

**Patronat honorowy Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej
Andrzeja Dudy**

**Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa
Narodowego**

Mecenas MNK: PGE Polska Grupa Energetyczna

Partnerzy Strategiczni MNK: PZU, Totalizator Sportowy

Partnerzy MNK: Hotel Ibis Kraków Centrum, Cechini Muszyna,
WAWEL S.A.

Partnerzy promocyjni wystawy: AMS, Międzynarodowy Port Lotniczy
Kraków-Balice, KBF

Darczyńca: Małopolska Agencja Rozwoju Regionalnego Spółka Akcyjna

Partner wystawy: NAC

Partnerzy wernisażu: Betex - oranżada jak sprzed lat

Partnerzy medialni: Onet, Polskie Radio, Radio Kraków, Radio Kraków
Kultura, Dziennik Polski, Architektura & Biznes, Label magazine, Notes
na 6 tygodni, Szum, Kraków Culture Karnet, TVP 3 Kraków

MNK Media:

Katarzyna Bik

kbik@mnk.pl

tel. kom. 695 981 817

Stażystka ds. PR:

Aleksandra Suchońska

asuchonska@mnk.pl

tel. kom. 696 083 218